

Z ustvarjalnim gibom do učinkovitejšega učenja

Ana Jurca, učiteljica razrednega pouka, Osnovna šola Medvode

V današnji šoli najdemo širok nabor pristopov in metod dela pri pouku. Vsak učitelj se sam odloči, kaj bo uporabil pri pouku, vendar je pomembno, da izberemo takšne metode, ki v ospredje postavijo učenca in upoštevajo otrokov celostni razvoj. Učenci, še posebej mlajši otroci, potrebujejo veliko gibanja, okolico spoznavajo preko gibanja in tako pridobljene izkušnje so osnova njihovega znanja in pogoj za razvoj abstraktnega mišljenja. Z gibanjem se otrok razvija celostno, zato je pomembno, da učitelj načrtuje pouk tako, da učenci pridobivajo znanje z lastno aktivnostjo, ustvarjalnostjo. V članku predstavljam pomembnost gibanja za otrokov celostni razvoj, izbiro ustreznega pristopa pri pouku, predstavim metodo ustvarjalnega giba in podam nekaj idej za uporabo te metode pri pouku.

1 Uvod

Današnji svet se hitro spreminja, iz dneva v dan dobiva nove razsežnosti in nove priložnosti za razvoj. Takšen svet potrebuje ljudi, ki so ustvarjalni, znajo razmišljati zunaj svojih okvirjev in uspešno povezujejo znanje iz različnih področij. Kako izobraziti ljudi, ki jih potrebuje trenutna družba, pa še vedno ostaja naloga šole.

Majhni otroci svet dojemajo kot celoto, stvari so zanje povezane, zato je smiselno pouk načrtovati tako, da se bo učenec čim hitreje in čim bolj uspešno učil. Za najboljše rezultate učenja je pomembno, da izberemo metode dela, ki omogočajo celosten otrokov razvoj in pri katerih učenec z lastno aktivnostjo pridobiva znanje.

2 Celostnost učenja in poučevanja

V svetu in tudi pri nas že obstaja raznolika ponudba t. i. celostnih pristopov k učenju, ki naj bi omogočali hitrejše učenje in dober izkoristek posameznikovih sposobnosti (Marentič Požarnik 2008). B. Kroflič (2011, 37) celostno učenje in poučevanje opredeli kot »proces, ki povezuje v celoto spoznavne in čustvene procese, telo in duha, vse senzorne poti, vse izrazne poti, znotrajosebno in medosebno komunikacijo, besedno in nebesedno komunikacijo, osebnostno rast, samozavest in dobro počutje učenca in učitelja«. Med številnimi pristopi pa se vse bolj uveljavlja t. i. izkustveno učenje, ki »skuša povezati človekovo čutno in čustveno izkušnjo, razmišljanje, analiziranje in delovanje v celoto« (Marentič Požarnik 2008, 120).

2.1 Izkustveno učenje

Vsako učenje bi lahko opredelili kot izkustveno, povezano z nekimi izkušnjami, vendar so lahko razlike med izkušnjami zelo velike. Na eni strani so izkušnje, ki so pridobljene iz učiteljeve razlage,

tako imenovane posredne, simbolične izkušnje, na drugi strani pa konkretne izkušnje, ki izhajajo iz učenčevega spoznavanja sveta z vključevanjem čutil, čustev in gibanja (Marentič Požarnik 2008). Pri tovrstnem učenju gre za neposredno srečanje s pojavom in ne le za razmišljanje o njem. Takšno učenje učencu omogoča postopno oblikovanje predstav, od konkretne izkušnje, s katero se sreča, do razvoja abstraktnih pojmov (Novak 2005).

B. Marentič Požarnik (2008) predstavi izkustveno učenje kot skupen element različnim učnim procesom, kot so: akcijsko učenje, projektno učno delo, medpredmetni pouk, terenske vaje, socialne igre, igre vlog, telesno gibanje in sproščanje. Učenci morajo biti pri tem ves čas aktivni, saj se tako lažje in hitreje učijo, hkrati pa razvijajo sposobnosti komunikacije in medsebojnega sodelovanja, celovitega dožemanja stvari in njenih povezav.

Bistvo tega koncepta pa ni v uporabi metode, temveč v pripravi ustreznega okolja, ki omogoča ustrezne izkušnje. Ključnega pomena za uspešnost izkustvenega učenja je kakovostno vodenje učnega procesa. Učitelj mora biti ves čas pozoren, da so učenci aktivni in imajo v vsakem trenutku določeno delo oz. zaposlitev. Da učitelj za učence pripravi aktivno okolje, je potrebna temeljita priprava in veliko znanja, veliko kreativnosti in prilagodljivosti, saj mora vsakemu učencu omogočiti uporabo in iskanje lastnih metod učenja ter mu zagotoviti osebni učni prostor (Marentič Požarnik 2008).

2.2 Aktivno učenje

Ob pojmu aktivnega učenja večina najprej pomisli na učenje, pri katerem so učenci aktivni brez vključevanja učitelja v pouk. Učitelji napačno mislijo, da so učenci aktivni, če jim namesto svoje razlage ponudijo učbenike in knjige ter učenci sa-

mostojno iščejo informacije; da so vse njihove ideje zadovoljive in kvalitetne in da morajo biti aktivni ves čas (Marentič Požarnik v Rutar Ilc 2004, 8–27).

D. Skribe Dimec (1997) pri tem opozarja, da učenci znanja ne pridobijo le z lastno aktivnostjo, praktičnim delom, saj se pri opazovanju nekega pojava osredotočijo le na to, kar vidijo, za znanje pa je ključno razumevanje pojava. Tako je pravo aktivno učenje povezano z učenčevim aktivnim vključevanjem v gradnjo znanja v povezavi s svojim okoljem. Koncept takšnega učenja temelji na načrtovanju učnega procesa, ki »vključuje načrtovanje učnega procesa, ki mora biti v skladu s pojmovanji učencev, poudarja sposobnosti in procese višjega reda in pojmuje učenje kot proces socialne konstrukcije znanja« (Picig 1992 v Skribe-Dimec 1997, 185).

Z aktivnim učenjem učenci razvijajo svoje sposobnosti in osebnostne lastnosti, hkrati pa razvijajo različne vrste mišljenja (ustvarjalno, kritično, analitično, sistemsko). Da je znanje pridobljeno na t. i. aktiven način bolj uporabno in dolgotrajnejše, so potrdile tudi številne raziskave. V izhodišče takšnega učenja se postavlja posameznika, ki gre skozi celoten proces pridobivanja znanja, pri čemer upoštevamo njegove individualne značilnosti. Znanje, pridobljeno z lastno izkušnjo in podprto z ustreznimi koraki, ima namreč več izhodišč za priključitev in uporabo kot znanje, ki ga le privzamemo, zato je pri aktivnem učenju ključnega pomena, da učitelj učencu zagotovi povezavo med konkretno in miselno aktivnostjo (Hodnik Čadež v Rutar Ilc 2005).

3 Ustvarjalni gib

Majhni otroci razumejo in dojemajo svet preko informacij, ki jih pridobijo s telesom. Če pogledamo zdrave otroke, vidimo, da se gibajo. To delajo povsem spontano in naravno. Svet spoznavajo in nanj reagirajo z gibanjem. Nihče jih ne uči skakati, kotaliti se po travi (Griss 1998). Gibanje je za otroka osnovna potreba, zato je pomembno, da se zavedamo, da z gibanjem ne razvijamo zgolj psihomotoričnih sposobnosti in spretnosti, temveč vplivamo tudi na kognitivni in čustveno-socialni razvoj otroka (Tancig 1987).

3.1 Pomen gibanja

Pomen gibanja so predstavljali že različni avtorji razvojnih teorij. Piaget »senzomotorično aktivnost označuje kot primaren dejavnik v razvoju kognitivnih procesov« (Geršak 2015, 532). Otrok ob raziskovanju okolice, poslušanju, opazovanju predmetov in vonjanju pridobiva nenačrtne in neposredne izkušnje, ki bi jih lahko imenovali fizične izkušnje, le-te pa ob določeni zrelosti otroka omogočajo razvoj miselnih struktur (Marjanovič Umek 2004). Gibbs (2010 v Geršak 2016, 33) je z rezultati raziskav

prikazal »tesno povezanost med človekovo telesno, gibalno aktivnostjo in psihičnimi procesi«.

Avtorji različni teorij (Piaget, Havighurst, Gibbs) so otrokov razvoj spremljali z različnih zornih kotov, a so kljub temu prišli do določenih skupnih ugotovitev. Ugotovili so, da so pomembni dejavniki v otrokovem razvoju gibanje, motorični razvoj ter igra in da so »psihomotorično, kognitivno in emocionalno-socialno področje človekovega vedenja v nenehni soodvisnosti« (Tancig 1987, 15). Zelo pogosto pa spregledamo zadnji vidik, t. i. čustveno-socialni razvoj, ki predstavlja zelo pomembno področje razvoja. Gibanje in z njim pridobljene izkušnje pomembno vplivajo na izoblikovanje lastne podobe, oblikovanje vrstniških odnosov in sodelovanja v skupini. Otroci v predšolski dobi in predvsem na začetku šolanja zelo visoko cenijo gibalne spretnosti in od njih je odvisno vključevanje posameznika v skupino. Tako ima posameznik z dobro razvitimi gibalnimi sposobnostmi dobro predstavo o sebi, zaradi svojih sposobnosti ga tudi družba sprejme, kar pa mu hkrati daje še dodatno potrditev in zaupanje vase.

Lahko rečemo, da je telo v otrokovem življenju ključnega pomena za komunikacijo z okoljem, izražanjem samega sebe, hkrati pa otroku ponuja zabavo, spodbuja njegovo domišljijo in kreativnost. Gibanje mu ponuja konkretne izkušnje, ki so temelj znanja in pogoj za razvoj abstraktnega mišljenja (Geršak 2015). Te ugotovitve pa dodatno potrjujejo tudi ugotovitve današnjih znanstvenikov s področja nevroznanosti.

3.2 Ustvarjalni gib kot učna metoda

Majhni otroci so zelo dobri v neverbalni komunikaciji in izražanju z gibanjem (Griss 1998). Otrok se »z igro uči gibati, uči pa se tudi z gibanjem« (Tancig 1987, 11), zato je pomembno, da gib načrtno vključujemo v vzgojno-izobraževalne dejavnosti.

Kot sem že omenila, novejša spoznanja poudarjajo pomen drugačnih modelov pouka, pouk, ki v ospredje postavlja učenca in njegovo aktivno vlogo v procesu učenja. Takšni modeli pouka se umikajo od tradicionalne šole, kjer je bil v ospredju učitelj. Težimo k celostnemu učenju in metodom dela, ki to omogočajo. In ena izmed takšnih metod je tudi metoda ustvarjalnega giba, ki je še posebej primerna za mlajše otroke, ki imajo nenehno potrebo po gibanju.

Metoda ustvarjalnega giba je »način dela, pri katerem otroci z gibanjem izražajo, oblikujejo, ustvarjajo različne učno-vzgojne vsebine. Oblika dela je lahko frontalna, skupinska ali individualna« (Kroflič 1999, 127). To metodo lahko uporabimo pri vseh učnih in vzgojnih predmetih. Učitelj

pri tem ne potrebuje posebnega gibalnega predznanja, zadostuje metodično znanje in nekaj lastne iznajdljivosti. Učencem prepušča svobodno gibalno ustvarjanje, pri čemer jih ustrezno spodbuja. Otroci medsebojno komunicirajo, se sproščajo, učijo in ustvarjajo, hkrati pa je to zanje igra. Pri tem otroci razvijajo telesno, gibalno, intelektualno, čustveno in socialno področje, gre za t. i. celostni razvoj (Geršak 2006, 2015). Otrok ima pri ustvarjalnem gibu možnost, da zadovolji potrebo po svobodi, ljubezni, zabavi in sprejetosti (Glasser 1998), kar pa je ključnega pomena za uspešno učenje.

Še ena pomembna vloga ustvarjalnega giba pri pouku je krepitev socialnih odnosov v razredu. Otroku daje občutek sprejetosti, pripadnosti, omogoča delo v sproščenem vzdušju in s tem otrok zadovolji potrebo po ljubezni. Z aktivnim vključevanjem v sooblikovanje samega učnega procesa pa otrok zadovolji potrebo po dokazovanju. Otrok je pri gibanju svoboden, učitelj ga ne omejuje, usmerja in karkoli otrok naredi, je odraz njegove volje in samostojnosti. Poleg tega pa se otroci igrajo, sproščajo in se zabavajo (Geršak 2016).

Z uspešno izpeljano učno uro z uporabo metode ustvarjalnega giba »učitelj omogoča učencem, da s pomočjo lastnega telesa pridobivajo potrebno znanje in razumevanje« (Geršak 2016, 536). Učenci povežejo telesno na eni strani z miselnim na drugi ter povežejo rezultat dela lastnega telesa z rezultatom dela možganov (Kroflič 1999).

3.3 Ustvarjalni gib pri posameznih predmetih

Z nekaj učiteljeve iznajdljivosti lahko uporabimo metodo ustvarjalnega giba pri vseh predmetih in pri zelo različnih temah. V nadaljevanju vam predstavljam nekaj idej za uporabo predvsem v prvi triadi osnovne šole, seveda pa je uporaba te metode mogoča tudi pri določenih temah na predmetni stopnji.

3.3.1 Slovenščina

Grafomotorika:

- Učitelj učencem pokaže listek z narisano črto, učenci pa se nato gibajo po razredu, in sicer tako, da si predstavljajo, da z nogami rišejo črte po tleh.
- Učenci rišejo črte po zraku.
- Učenci poskušajo različne črte prikazati z lastnim telesom.
- Učenec drugemu učencu riše črte na hrbet, le-ta pa ugotavlja, kaj mu je sošolec narisal. Nato vlogi zamenjata.
- Vaje za orientacijo v prostoru.

Črke/glasovi:

- Učitelj pove črko, učenci pa jo poskušajo prikazati z lastnim telesom (lahko stojijo, se uležejo/usedejo na tla).
- Učitelj govori besede, učenci pa namesto odgovora prikažejo, npr. glas, ki se v besedi ponovi.

Prikaz zgodbe:

- Učitelj pripoveduje zgodbo, učenci pa aktivno poslušajo in zgodbo poskušajo prikazati z gibanjem.
- Pantomima.
- Vživljanje v različne situacije in prikaz z gibanjem.

Opismenjevanje – črka V

Opismenjevanje – črka O

3.3.2 Matematika

Številke:

- Učenci prikažejo posamezno številko z lastnim telesom (lahko individualno, lahko v parih, skupinah).
- Učitelj učencem pokaže kartonček z vajo in številko, kar potem učenci tudi izvedejo.
- Učenec prikaže številko, drugi učenec pa poskuša ugotoviti, katero številko je sošolec prikazal.

- Večje/manjše: učenci v trojicah prikazujejo medsebojna razmerja; večje, manjše, je enako (dva učenca prikazujeta števila, en učenec znak).

Geometrija:

- Učenci z nogami rišejo like po tleh.
- Učenci v parih prikažejo različna geometrijska telesa.
- Učenci iščejo različne črte na svojem telesu oz. poskušajo prikazati lomljene, krive, sklenjene, nesklenjene, ravne črte.

Računanje:

- Učitelj pove račun, učenci pa namesto zapisa v zvezek rezultat prikažejo s telesom. Če imamo dvomestna števila, naj bodo učenci v parih.
- Na enak način lahko utrjujemo tudi poštevanke.

3.3.3 Spoznavanje okolja

Vreme in vremenski pojavi:

- Učitelj skupini učencev pove vremenski pojav ali stanje, učenci pa ga z gibanjem in glasom poskušajo prikazati. Ostali učenci ugotavljajo, kaj učenci prikazujejo.
- Učenci sestavijo zgodbo o spreminjanju vremena in jo z gibanjem predstavijo sošolcem.

Jaz in družba:

- Različne igre vlog: učencem povemo temo, npr. prijateljstvo, prepir, pomoč, učenci pa z gibanjem in brez besed prikažejo določen prizor, ki si ga sami zamislijo.
- Čustva: učenci prikažejo različna čustva, vendar ne le z obrazno mimiko, ampak poskušajo pokazati, kako se na splošno počutimo, ko smo veseli, žalostni, prestrašeni, jezni, razočarani, zaspani. Lahko se igramo igro Kipar dela kipe. En učenec je kipar, ki pove, kakšni bodo kipi, nato pa učenci prikažejo različne kipe (vesele, žalostne, jezne, zaspane, prestrašene) in kipar izbere nekoga, ki je najbolje opravil nalogo.

3.3.4. Glasbena umetnost

- Ples ob glasbi (učenci poskušajo z gibanjem prikazati glasbo – hitra, počasna, vesela, žalostna, umirjena ...)
- Učitelj učencem naroči, da prepoznajo, katero žival predstavlja glasba, in se nato gibajo, kot se ta žival premika.
- Učenci samostojno sestavijo krajšo plesno-glasbeno točko (učitelj določi temo, učenci pa si zamislijo glasbo in plesno predstavitev svoje ideje).

4 Zaključek

Vključevanje gibanja v pouk je ključnega pomena, saj se tako učenci najhitreje in najbolj učinkovito učijo, vendar je potrebno tudi izpeljavo gibanja smiselno načrtovati. Metoda ustvarjalnega giba nam ponuja ravno to, pri tem pa učitelj ne

potrebuje dodatnega predznanja. Pomembna je predvsem njegova iznajdljivost in nekaj metodičnega znanja, sicer pa je gibanje prepuščeno učencem. Učitelj otroke pri gibanju le spodbuja. Na ta način učenci povežejo telesno na eni strani z miselnim na drugi.

Ponudimo učencem drugačen pouk, aktiven in ustvarjalen. Izberimo metode, ki so primerne njihovemu razvoju in potrebam. Ustvarjalni gib nam omogoča nešteto možnosti in učenci ob tem uživajo, se učijo, hkrati pa presenetijo s svojo iznajdljivostjo. Najpomembnejše pa je to, da se razvijajo celostno, torej na vseh področjih.

VIRI

- Geršak, V. (2006): *Plesno-gibalna ustvarjalnost*. V *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*, str. 53–93. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Geršak, V. (2015): *Misliti skozi gib in ples: ustvarjalni gib kot učni pristop*. Dostopno na: http://pefprints.pef.uni-lj.si/3175/1/Gersak_Misliti.pdf, 11. 4. 2023.
- Geršak, V. (2016): *Ustvarjalni gib kot celostni učni pristop v osnovni šoli* (Doktorska disertacija, Pedagoška fakulteta). Dostopno na: http://pefprints.pef.uni-lj.si/3540/1/Disertacija_Vesna_Gersak.pdf, 11. 4. 2023.
- Glasser, W. (1998): *Teorija izbire: nova psihologija osebne svobode*. Radovljica: TOP regionalni izobraževalni center.
- Griss, S. (1998): *Minds in motion*. Portsmouth: Heinemann cop.
- Hodnik Čadež, T. (2008): Učitelj kot raziskovalec medpredmetnega povezovanja. Krek Janez, Hodnik Čadež Tatjana, Vogrinec Janez, Sicherl-Kafol Barbara, Devjak Tatjana in Štemberger Vesna (ur.): *Učitelj v vlogi raziskovalca: akcijsko raziskovanje na področjih medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli*, str. 150–180. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kroflič, B. (1999): *Ustvarjalni gib – tretja razsežnost pouka*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kroflič, B. (2001): Celostno učenje kot prispevek k usposabljanju učiteljev. Marentič Požarnik Barica in sodelavci (ur.): *Visokošolski pouk – malo drugače*, str. 37–41. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.
- Marentič Požarnik, B. (2008): *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
- Marjanovič Umek, L. (2004): *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Novak, M. (2005): *Vloga učitelja v devetletni osnovni šoli*. Nova Gorica: Melior, založba Educa.
- Rutar Ilc, Z. (2004): *Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju*. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Rutar Ilc, Z. (2005): Učnocijni in procesni pristop – izhodišče za didaktično prenovu gimnazij. Rutar Ilc Zora (ur.): *Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu: zbornik prispevkov*, str. 8–27. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Skribe Dimec, D. (1997): Aktivno učenje – izziv za učence in študente. Mihevc Bogomir (ur.): *Kongres pedagoških delavcev Slovenije. Programsko prenova naše osnovne in srednje šole*, str. 184–189. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.
- Tancig, S. (1987): *Izbrana poglavja iz psihologije telesne vzgoje in športa*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Fakulteta za telesno vzgojo.